T. SZABÓ CSILLA*

EGY SZUCSÁGI NÉPI KÖLTŐ MUNKÁSSÁGA

Kulcsszavak: népi költő, alkalmi szerző, közösségi alkalmak

Közhelynek számít, hogy a társadalmi változások mindig befolyásolják az egyes tudományágak fejlődési, változási irányát, hisz új lehetőségeket, s ezáltal új szempontokat is kínálnak az adott tudományág vizsgálati tárgyának kutatásához. A magyar folklórisztikában is a 20. század közepétől egyre erőteljesebbé vált az az irány, hogy az orális kultúra törvényszerűségeinek kutatása mellett többek között a figyelem a népi írásbeliség felé forduljon. Természetesen kellett ehhez a folklór szociológiai szempontú megközelítése, melynek eredményeképp világossá vált, hogy a műfaj történeti kategória, ti. a társadalmi kommunikáció koronként eltérő tartalmakat részesít előnyben, s ezek szerveződése eltérő verbális viselkedési szabályok alapján történik. A megváltozott életforma, az írni-olvasni tudás terjedése (melynek kezdete az 1868-as népiskolai törvényhez köthető) nem csak lehetővé, de gyakran szükségszerűvé is tette az írásos kommunikációt.¹

A magyar népi írásbeliség különböző szempontú vizsgálatának napjainkra gazdag szakirodalma lett. E rövid előadás kereteit szétfeszítené ennek mégoly rövid bemutatása is, itt most inkább azt hangsúlyoznám, hogy a kolozsvári néprajzi iskola Keszeg Vilmos irányításával számtalan közléssel, gazdag szempontrendszert alkalmazva – de már összegzéseket, következtetéseket is levonva – tulajdonképpen a népi írásbeliség új, modern szemléletű kutatását kezdeményezte és végzi napjainkban is. Itt csak néhány címet említenék: Keszeg Vilmos: *A folklór határán*;² Kicsiny dalaim (népi költők antológiája);³ *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*;⁴ valamint a tanítványok – Jakab Zsuzsánna⁵, Vajda András⁶, Ambrus Judit⁷,

* TAMÁSNÉ SZABÓ Csilla (1968), dr., nyelvész, az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kutatóintézetének tudományos munkatársa. E-mail: tcsilla68@yahoo.fr.

1 KESZEG Vilmos: *Kicsiny dalaim. Népi költők antológiája*. Erdélyi Gondolat, Székelyudvarhely, 1999. 1 (a továbbiakban KESZEG: *Kicsiny dalaim*).

2 Uő: *A folklór határán. A népi írásbeliség verses műfajai az Aranyosszéken*. Kriterion, Buk., 1991.

3 KESZEG: *Kicsiny dalaim*.

4 Uő: *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. KJNT–BBTE, Kvár, 2008 (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 3) (a továbbiakban KESZEG: *Alfabetizáció*).

5 JAKAB Zsuzsánna: *Demeter Domokos a népi verselő = Írás, írott kultúra, folklór*. Szerk. KESZEG Vilmos. Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár, 1999 (Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 7). 216–226.

6 VAJDA András: *Az írás funkciói egy település életterében = Lenyomatok 5. Fiatal kutatók a népi kultúráról*. Szerk. JAKAB Albert Zsolt–SZABÓ Á. Tőhötöm. Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár, 2006 (Kriza Könyvek 28). 267–286.

7 ANDRÁS Erzs Erdői: *Kedvemre való, hogy meséljek*. S.a.r. AMBRUS Judit. Mentor, Marosvásárhely, 2008.

Ozsváth Imola⁸ – közleményeit emelném ki. A kutatások tárgya a népi írásbeliség több műfaja volt: a népi önéletrírókon, naplókban, levelezésben, emlékkönyveken, firkákon, különböző feliratokon (pl. falvédők) át a népi verselők munkásságáig. Olyan tanulmány is készült, mely egyetlen személy teljes irattárát vizsgálja és von le következtetéseket az írás és írott szövegek szerepéről ezen személy életében.

Előadásom célja bemutatni egy szucsági népi verselő munkásságát – nem jelenthetem ki, hogy teljes életművét, hiszen az nem lezárt, gyarapodik napjainkban is.

Keszeg Vilmos szerint a népi verselők tevékenységét három szempont szerint közelítették meg:⁹

1. a *szokáskutatás* módszerével, mely a versek rituális kontextusa felől indul ki, azokat a helyzeteket elemezve, melyben a népi verselők megszólaltak (egy lokális vagy regionális szokás keretében);

2. a *műközpontú és tipológiai vizsgálat* során bizonyos kéziratos füzetek szövegeit, egyedi alkotásokat elemeztek, adtak ki, bemutatva a szövegek stílusát, nyelvezetét, motívumrendszerét;

3. egy-egy népi költő életét és életművét ismertették.

Előadásomban a fent jelzett szempontok közül a harmadikat kívánom érvényesíteni, vagyis egy népi költő életét és életművét ismertetném röviden. Úgy vélem, hogy ez a módszer tulajdonképpen az előző kettőt is magában foglalhatja, hiszen beszélhetünk a versek keletkezésének körülményeiről, használatáról, utóéletéről, ezek rituális kontextusát is elemezhetjük, de vizsgálhatjuk ugyanakkor a stílust, nyelvezetet is.

A népi verselőknek két nagy csoportját különíti el a szakirodalom: az *alkalmi szerzőnek* nevezett költő alkalmi versét a közönség elé szánja. A közönség általában valamilyen kiemelkedő esemény (lelkészszentelés, anyák napja, óvodai, iskolai ünnepélyek, konfirmáció) résztvevőiből verbuválódik. Jeles alkalmak lehetnek az emberélet fordulóinak szokáskörei (keresztelő, eljegyzés, lakodalom, nyugdíjba vonulás), jeles ünnepekhez kapcsolódó szokások (farsang, névnap, újév), kulturális rendezvények, egyleti élethez kapcsolódó ünnepek. Az alkalmi költészet helyet talál a hagyományos szokások, valamint hivatalos intézmények által szervezett eseményeken is.¹⁰

A népi verselők másik csoportja a *magánlírát* művelő *autonóm szerző* (mindkét terminus Alain Vialától származik)¹¹, aki sajátos élményeit nem tudja kibeszélni, ezért az íráshoz folyamodik. Ezek a személyek általában sajátos élethelyzetben vannak (magányosak, betegségben szenvedők, börtönben lévők).

Mindkét típusú verselő esetében elmondható, hogy a versírás nem hivatás, hanem járulékos, alkalmi cselekvés. Ezért a versek elsődleges kontextusának azt az eseményt kell tekintennünk, amely alkalomból készültek; de van egy másodlagos kontextus is, amely más dimenzióba helyezi őket. Ezek belekerülnek megőrzésre szánt gyűjteménybe, versesfüzetekbe, ahol

8 Nagy Julianna: *Miért nem lehettem költő?* S.a.r. Ozsváth Imola. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kvár, 2012.

9 Keszeg: *Alfabetizáció* 251.

10 Uo. 255.

11 Alain Viala: *Naissance de l'écrivain*. Editions de Minuit, Paris, 1985.

megőrződnek, újra felhasználhatóvá válnak, de rajtuk keresztül nyomon követhető az egyéni életpálya is, biztosítva az utódok számára is a megismerést.

Ebben az előadásban egy olyan népi verselőt kívánok bemutatni, akinek egyik szerzeményével hamarabb ismerkedtem meg, mint ő magával. Szucságban ugyanis sajátos helyzetben élek, a férjem 1995 óta a falu (református) lelkésze, én pedig a tiszteles asszonyi rangot, szerepet viselem. Az 1995. augusztusi lelkészi beköszöntő istentisztelet végén a legidősebb presbiter szép kis köszöntő beszédett mondott, csodálkoztam is a bácsi rátermettségén, aztán következő év tavaszán a konfirmáció alkalmával egyik konfirmandus hosszú verssel köszönt meg a tanítást. Én akkoriban, fiatal és tapasztalatlan papné, nem tudtam hová tenni ezeket, de sokkal több más feladatom volt, hogysem a versek iránt érdeklődjem. Időközben aztán hallottam különböző beszélgetések során, hogy Ū. A. az, aki verselget, de az ügy nem foglalkoztatott tovább. A fordulópontot ebben Keszeg Vilmos könyvének megjelenése jelentette¹², akkor ismertem fel, hogy a népi verselőkkel való foglalkozás akár érdekes és fontos is lehet, tevékenységüknek bemutatása hozzátesz valamit a népi írásbeliség kutatásának tematikájához. (Azt is el kell mondanom, hogy a *Kicsiny dalaím* című kötet megjelenése akkoriban elkerülte a figyelmemet). Ilyen vonatkozásban a Nádas mentéről kevés kutatás készült, nemrégiben jelent meg Ambrus Judit szerkesztésében a vistai András Erzi Erdei önéletírása *Kedvemre való, hogy meséljek* címmel, A *Leírtam életem*¹³ gyűjteményes kötetbe Pillich László és Vetési László Horváth János Cifra mérai lakos visszaemlékezésének részletét válogatták be, de a szintén mérai Simó András nevét is megemlíti. Szucság monográfiájában sem szenteltek helyet a helybeli népi verselőknek. Ezért is tartom fontosnak, hogy újabb híradás születne ebből a témából e vidékről is.¹⁴

Szucság Kalotaszegnek a Nádas menti részéhez tartozó faluja, Kolozsvártól 12 kilométernyire fekszik, a Nádas-patak egyik jobb oldali mellékvölgyében. Közigazgatásilag Kisbácshoz tartozik. Közvetlen faluszomszédai Kisbács, Andránháza, majd Méra. Szucság tipikus köznemesi birtokosságú falu, ahol a köznemesi eredet még ma is valódi jelentéstartalommal bír, önazonosság-tudatot meghatározó tényező, mely egész életvitelüket meghatározta (házasodási szokások, mulatságok megszervezése, viselet).¹⁵

Adatközlőm, Újvári Samuné Szép Anna, 1942-ben született Szucságban, házasságot is itt kötött 1959-ben. Négy, immár felnőtt gyermek édesanyja, három unokája van. Ő maga így vélekedik szülőfalujáról: „Vegyes falu: magyarok, románok és cigányok lakják.

Habár vegyes falu, lakói békességben élnek, nincs nézeteltérés egymás közt, gyűlölet, mindenki megadja – úgy szólva – [az] egymás iránti tiszteletet.

Szerintem nem számít a nemzetiség, hanem csak a szeretet, jó akarat, ami által lehet egy békességes faluba[n] élni”.

Hét osztályt végzett a szucsági iskolában, majd varrónőnek tanult Kolozsváron, de a mesterséget tulajdonképpen sose gyakorolta. Férje is szucsági, Újvári Samu, házasságkötésük előtt

12 KESZEG: *Alfabetizáció*.

13 HORVÁTH János Cifra: *Az idő szekere = Leírtam életem ...* Szerk. PILLICH László–VETESI László. Kriterion, Buk., 1987. 337–352.

14 ANTALNÉ SZÉP Ildikó–BÁN Mária: *Szucság hét évszázada*. Gloria, Kvár, 2007.

15 BALOGH Balázs–FÜLEMLE Ágnes: *Társadalom, tájszerkezet, identitás Kalotaszegen*. Akadémiai, Bp., 2004. 102.

megszöktek, ahogy akkoriban gyakorta előfordult. Mindkét családot (Szép és Újvári) nemesi eredetűnek tartja számon a falusi emlékezet, bár házasságkötésükkor semmilyen vagyonuk nem volt (P. néni édesapja szűcs volt). Igyekvő, dolgoz emberek lévén megvásárolták Romul Ladea szobrászművész (egykori Kendeffy-villa) házát, melyhez tekintélyes terület is tartozott (tíz hektárnál is több). Fontos megjegyeznünk, hogy Újvári Samu volt az egyetlen gazda, aki nem állott be a kollektívbe, bár később az állami gazdaság gyümölcsösében vállalt munkát. Újvári Samu ma is a presbitérium legidősebb tagjaként egyfajta híd szerepet tölt be a régi és új, a hagyományápolás és modernizálódás törekvései között. Gyermeküket taníttatták, mind a négyen érettségiztek, ketten egyetemet is végeztek. Két közzgazdász lányuk férje román nemzetiségű, egy-egy unoka származott a házasságaikból, akik jól beszélnek magyarul, egyikük konfirmált is Szucságon. A három lányból kettő él a faluban, egyikük helybéli fiúhoz ment férjhez, a másikuk nemrégiben költözött haza a szülői házba, felújítva teljesen a családi villát, számos vállalkozást vezetnek, többek között földműveléssel és állattenyésztéssel is foglalkoznak, modern eszközökkel.

Egyetlen fiúgyermekük Nádasdarócra házasodott (szintén vagyonos feleséget szerzett, gyermek nincs), a református gyülekezet gondnoka.

A szucsági emberek, közülük is különösen a nemesi eredetű férfiak és asszonyok szélesebb látókörrrel, a tágabb környezetüket illetően jobb helyismerettel rendelkeztek és rendelkeznek máig is, mint a Kolozsvártól távolabb eső falvak lakosai. Ez részben magyarázható a város közelségével, részben pedig azzal, hogy az állatokkal való kereskedés, kupecskedés mindig fontos megélhetési forrásnak számított a faluban. A 90-es fordulat után a falu asszonyainak nagy hányada járta a magyarországi, különösen a budapesti piacokat, amikor a szocialista ipar és mezőgazdaság nem biztosított megélhetési lehetőséget, akkor ez a tevékenység volt a fő jövedelemforrás. Ugyancsak a 89-es fordulat hozadéka a különböző fesztiválok, így a népzenei, néptáncos fesztiválok fellendülése. A Nádas menti táncok iránt, akárcsak a többi kalotaszegi tájegység táncai iránt már korábban is nagy volt az érdeklődés, ez most újra felélénkült. Az Újvári házaspár mindig jó táncú, mulatni tudó és szerető pár volt, így most szinte természetes volt, hogy minden néptáncfalalkozón megjelentek, ahová meghívták őket. A fellépések során megszokták a szereplést, szívesen álltak reflektorfényben. Hamar kiderült az is, hogy Panni néni verselni is szokott, s nem egy alkalommal fel is olvasta valamelyik versét. Az egyik ilyen alkalommal *A mi falunk* címűt mondta el szép sikerrel:

1. Kis falunknak a szépsége,
Falusi házak képe.
Utcasor körüli kertek,
Virágai ékesednek.
2. Illatozó szép virágok,
Diszítik a kis kerteteket.
Mámorkeltő illatukkal
Felfrissítik a lelkeket.
3. Ha megkondul a déli harang,
A mi kis falunk harangja,
Zsoltárral és imakönyvvel
Sietünk a templomunkba.

4. Egybe gyűlve imádkozunk,
Hálát adva Istenünknek.
Hogy velünk van minden napon,
És megóvjá életünket.
5. Csend is borul kis falunkra,
Amikor már esteledik,
Minden ember hazatérve,
S a gyermekzaj is csendesedik.
6. Kis ablakokból a fény,
A tájat bevilágítja.
Esti szellő susogva fúj,
S békesség van minden házba.

Samu bácsi népdalokat énekel, így mindkettejüknek van adatközlői gyakorlata is. Szívesen mesélnek ezekről az alkalmakról, s nem egyszer otthonukban is felkeresték őket különböző adatgyűjtők (nemcsak táncot, népdalt, hanem Magyar Zoltán pl. mondákat is gyűjtött Samu bácsitól, melyek szerepelnek a *Kalotaszegi népmondák* című kötetében¹⁶. Életükben az ének, tánc, vers, mondhatni egyforma jelentőséggel bír. A Nyíregyházi Főiskola két hallgatója feldolgozta külön-külön Samu bácsi, illetve Panni néni táncát is. Ez alkalomból Ú. A. verset is írt, mely a szakdolgozat elejére került:

Mi a tánc?
Egy kincs, ami Istentől adatott!
Egy érték, ami őseinktől maradt.
Szívemben plántált érzemény,
Amit édesanyámtól örököltam én.
A mulatság, a jó kedv a lélekből való érzés.
Mint az élő fa ágaiból fakadó rügy.
Az zene, tánc, ének egybekötött szalag,
Érzemény, mely a lelki mélyből ered.
Melyet elmondani nem lehet,
Olyan nótás, mulatós párra találtam,
Akiről mindig gyermekkoromba álmodtam.
Ezt találtam meg Isten rendelése által páromban.
A tánc olyan, mint egy terv, egy gondolat,
Amely mind kettőnkbe örökre megmarad.
Idézem:
Ezért mondom, hogy a tánc örökös kincs,
Ennél jobb érzemény a világon nincs.
Kívánom, hogy ez a hagyományőrző tánc
Tovább terjedjen,
Szerte a nagyvilágban mindig érték legyen.

16 MAGYAR Zoltán: *Kalotaszegi népmondák*. Balassi, Bp., 2004.

Ú. A. büszke a gyerekeire, elégedett vagyoni, gazdasági helyzetükkel, eredményesnek látja fiatal kori munkájukat, törekvéseiket. Adatközlőnk családjával együtt a faluban jó presztízssű, széles kapcsolathálóval rendelkezik. Annak ellenére, hogy lakhelye némileg távolabb esik a falu többi részétől, benne él, állandó kapcsolatot tartva a közösség tagjaival. Szívesen fogadnak idegen, ismeretlen embereket, a gyakorlott adatközlői attitűd az élet szinte minden területére kiterjed. A falu lakosai, de akár a lelkész is szívesen irányít hozzájuk különböző adatgyűjtőket, akik sosem távoznak tőlük úgy, hogy ne kaptak volna választ kérdéseikre.

Amikor Ú. A. versei iránt kezdtem érdeklődni, szívesen mutatta meg a füzetét. Először csak egy füzet került elő, amelyet át is adott szkennelésre, de egy későbbi találkozás során már egy másodikat is elővett. Érdeklődésem munkájára ösztönzőleg hatott, akkor kezdte egybe-
mácsolni azokat a verseket, amelyeket az évek során különböző cédulákra, rongyolt papírokra, újságszélékre írt. Jelenleg tehát két füzet van, egyik kb. ötvenlappos, a másik vastagabb (mindkettő tulajdonképpen határidőnapló, nem szokványos méret), ezekbe másolja, tisztázza verseit általában fekete vagy kék golyóstollal.

Bár az iskolában is jó fogalmazóként tartották számon, akinek sose kellett segíteni a házi feladatok elkészítésében, ezekből a versecskékből, fogalmazásokból nem maradt meg semmi. Lánykorában sem foglalkozott írással, férjhezmenetele után pedig a „gyarapodással” törődött, hogy „semmitől legyen valami”, s aztán, amikor lett, akkor kezdett írogatni egy-egy kicsit. Első verseit akkor írta, amikor a gyerekei iskolába mentek, s egy-egy jeles alkalomra szükség volt valamilyen köszöntőt, búcsúztatót mondani. Legelső verseként a *Pionír vagyok* címűt tartja számon, melyet egyik lányának avatására írt, aztán óvodai búcsúvers következett egy másik gyerekének.

Pionír vagyok

Drága Hazám, a napodnak fénye, ragyogva süt felém,
Minden meleg sugarát, szívembe érzem én.
Vörös nyakkendőt hordok, büszke vagyok rája,
Boldogan megyek úgy, mindig iskolába.
Az ingyen kapott könyveket nem adták hiába,
Köszönet a Pártnak legyen érte hála.
Egy jelszó van előttem mindig csak előre,
Szorgalmas tudással mehetek a jövőbe.
Virítson a nyakkendőm, hogy mindenik lássa,
Békegalamb szálljon mindig a Hazámra.

Búcsúzó vers

Drága kis óvodánk, búcsúzunk ma tőled,
Már e szó kicsalja szemünkből a könnyet.
Fáj a kicsi szívünk, tőled el kell válni,
El kell nekünk menni, iskolába járni.
Kedves óvó néni, ki hozzánk jó voltál,
Minket annyi szépre, s jóra tanítottál.
Kis szívünk hálásan megköszöni neked,
Nem is fogunk soha elfeledni téged.
Kis játszótársaim, az ég veletek,
Édes kicsi pajtások, ma elbúcsúzok tőletek.

Ezeket a verseket egyre több követte. A füzetekbe való rendezés során megtört az időrendi sorrend, némelyiknél a verscím alatt szerepel a megírás időpontja, esetleg a körülményre is utal. Fontos megjegyezni, hogy a verseket a füzetekben különösebb rendszer nélkül rövid prózai szövegek, elsősorban köszöntők szakítják meg.

Ú. A. versei (és prózai szövegei) a tartalom, a funkció és a költői szerep alapján több típusba sorolhatók:¹⁷

1. Búcsúztatók:

Búcsú az óvodától, Völegényi búcsú (1) (Keresztfiam búcsúzó szava az esküvő napján, a násznagy mondja), *Völegényi búcsú* (2) (Erős Sándor fia búcsúzik az édesanyjától az esküvő napján), *Menyasszonyi búcsú* (1) (keresztfiam menyasszonya, kolozsvári,) *Menyasszonyi búcsú* (2) (Giza leánya, Imola esküvőjén Dalma búcsúzó szavai), *Búcsúztató vers* saját halála esetére.

2. A köszöntőket két nagyobb csoportba sorolnám:

A. Bizonyos személyek életének jeles alkalmaihoz kötődnek (születésnap, névnap, konfirmálási, nyugdíjazáshoz köthető köszöntők): *Összegyűlt a család* (Tatának 75. születésnapjára), *Gergely-napi köszöntő, Konfirmálási köszöntő* (1) (Csiszér Melindának írtam), *Konfirmálási köszöntő* (2) (Klárinak), *Köszöntő, Telefonba köszöntöttem Bán Zsuzsát, Mosonyi Samu nyugdíjba vonul, Téglás Sándor leánya 1 éves, Lázár Tibi, a keresztapja köszönti, Eljegyzéskor a fiú násznagyának beszéde, Kántornénk névnapján, Szalontai az édesapjának*.

B. A szűkebb falusi közösség életéhez kapcsolódó jeles alkalmakra, sátoros ünnepekre írott versek (Lelkész beiktatása, az egyházi kórus zászlájának felszentelése, szüreti bál): *Köszöntő* (a templomban, amikor új papunk érkezett), *Csöszgazda beköszöntője szüreti bálba, Egyetemes imahét utolsó napja, Zászlószenteléskor, Újévi köszöntő, Karácsonyi köszöntő, Húsvéti köszöntő, Anyák napján, Világítás* (Halottak napja).

A búcsúztatók és a köszöntők az alkalmi versek körébe sorolhatók. Jellemző rájuk általában a terjedelmesség, valamint az, hogy sokszor nehezen eldönthető, hogy a vers vagy a próza kategóriájába csoportosíthatók, mert néha a sorok vége összecseng (mint legfőbb ismerve e versnek – vagyis a rímelő sorvégek), máskor meg elmarad a rím, a sorok hossza is egyre inkább megnyúlik. Jellemző, hogy ezeknek a szövegeknek a szerző nem is ad címet, hanem egyszerűen a megírás kontextusát emeli ki címként, de ha címként nem is, zárójelben mindenképp ott szerepel. Ezeknek a szövegeknek a zömét megrendelésre írja, néhol szerepel is a megrendelő neve. Szívesen ír verseket megrendelésre, melyekért kisebb ajándékokat is kap honoráriumként. Egy részük önálló életre kel, pl. a konfirmációi köszöntőket egymásnak tovább adják, most már nem is rendelnek újat, esetleg az új felhasználók aktualizálják némileg. Egyes névnap vagy születésnap köszöntő magánhasználatra szánt, van olyan, amelyik egyetlen alkalommal hangzott el kevés számú hallgató előtt (pl. a Bán Zsuzsa köszöntése), vagy éppen közösségben (Kántornénk névnapján, Köszöntő a templomban, amikor új papunk érkezett), másokat szűkebb vagy tágabb családi körben mondanak el (ilyenek a nyugdíjazási, születésnap-i köszöntők).

¹⁷ KESZEG: *Kicsiny dalaím* 22–44.

Zászlószenteléskor

Valahányszor kondul a harang,
Hívsz jó Atyánk e szent hajlékodb.
Hogy találkozzunk veled.
Mi is vágyunk, hogy együtt lehessünk,
Hol meghallgassuk nekünk küldött üzeneted.
Tekints reánk jó szívvel, Istenünk,
Fejünket lehajtva állunk meg előtted.
Mégbánva ellened elkövetett bűnünk.
Fáradtan, jajszóval megterhelve
Kulcsoljuk össze kezünket,
És úgy kiálltjuk szent neved.
Hisz szívünkbe beplántáltad
A hitet, reményt és a szeretetet.
Annyi mindent megadsz számunkra,
Amit szinte meg se érdemelünk.
Letörölsz minden könnyet szemünkről,
És te mosod lelkünket tisztára a bűntől,
Te, aki kezünket fogva vezetsz a jó útra,
Uram, a te ösvényed világosság, amelyről nem térünk le soha.
Te vagy e földön életünk vezérlő csillaga
Úgy vigyázol ránk mindenütt, mint egy édesanya.
Sose hagysz magunkra Jézusunk
Általad lett ez a nap is számunkra.
Zászlónkat emeljük előtted magasba,
Annyi év után a szucsági templomba.
Hadd lobogjon
S a mi énekünk téged dicsőítve, harsongva szóljon.
Köszönjük a kórustagoknak jelenlétüket,
Mely által szebbé tették zászlószentelésünket.
Térdre hullva lábad elé úgy magasztalunk,
Legyen áldott a te neved
Neked, ki megáldod örökkön-örökké népedet.
Ámen.

Összegyült a család (Tatának 75. születésnapjára)

Drága jó nagyapám,
Mindenki tenéked
Egészséget kíván.
Népes lett ma e ház,
Nagy ünnepet ülünk.
Annak akit az egészen,
Nagyon szeretünk.
Elérted 75. életévedet
Nagyon sok hálával tartozunk tenéked.

Sokat fáradoztál a nagy csaláodért,
 Oly sokat dolgoztál:
 Köszönet érte tenéked; Legyen hosszú élted,
 És a családod közt megmaradjon:
 A hit, remény és a szeretet.
 Drága nagyszüleim!
 Felneveltétek azén drága jó édesanyámat
 És sokszor engem is mint unokátokat,
 Szeretettel fogadtatok mindig bennünket,
 E pillanatba nem is tudom szívembe
 mit érzek. Mikor itt kell álljak virággal kezembe.
 Annyi minden fel idézől és jut az én eszembe.
 Az a sok évi munkátok: mindig dolgoztatok
 talán nem is magatokért
 Hanem, hogy nekünk is adhassatok.
 Ezért megígérem, hálás leszek érte
 Minden elképzelhető jót kívánok cserébe.
 Bármerre sodor a sors, el nem felejtelek,
 Isten éltesen, drága nagyapám tégedet!

3. A közösség, vagy személyes életében történt jelesebb eseményt megörökítő versek:

pl. holland testvérgyülekezet látogatása: *Kirándulás* (hollandok jártak nálunk), *Hollandok voltak*, *Találkozás* (Hollandokkal való találkozás a szucsági templomba); kirándulások (*Sátorozni mentünk*), *Egy napom Kolozsvárt*. Ezekben a versekben a közösséghez való tartozás öröme, a béke, az összefogás, a testvériség iránti vágy mint általános téma jelenik meg.

Hollandok voltak

- Kondul a harang,
 Szól Isten szava,
 Jertek énhozzám!
 Nyitva a templom ajtaja.
2. E szóra távolból is jöttek.
 Akiknek mindnyájan
 Mondunk köszönetet.
3. Szeretettel fogadjuk
 kedves vendégeinket,
 Hálát adva e ünnepélyes napér
 A mi Istenünknek.
4. Zsoltár és imakönyv
 mindenki kezébe,
 Úgy léptünk be e hajlékba,
 Jézusunk elébe.
5. Heti munkánk után
 pihenést csak nálad találunk.
 Oh, drága Jézusunk,
 Oh, áldott megváltónk!

6. Közös imával, lábad elé hullva,
Özvegyek és árvák, betegek egy sorba
7. E közösségbe mindenki testvér,
egy lélek, egy test, egyformák vagyunk.
Te egyformán szertesz, Mind a tieid vagyunk.
8. Meghallgassuk igéd,
általad küldött üzeneted
Elődbe kítárjuk bűnös lelkünket.
9. Szeretetet hirdetsz,
Békét a világba,
Ezzel távoznak szent hajlékodból
Ez lesz a szívünkbe zárva.

4. Episztolából egyetlen példát találtam *Levél katonafiambhoz* címmel:

Te éneket írtál, én meg verset írok,
Leveledre azonnal, máris válaszolok.
Örvendek, hogy jól vagy, mindent megértettem,
Mindig ily jól legyél, Istent arra kérem.
Drága kisfiam, aranyos gyermekem,
Te vagy mindenem: szemem fénye nekem.
Eszembe jutottál, hisz oly távol vagy tőlem.
Levélbe hallasz csak ritkán hírt felőlem.
Mintha most is látnám arcod mosolyogva,
Sietél felém: s én kítárva zártalak karomba.
Most is hányszor keblemre ölelnélek,
Avval fejezném ki irántad való szeretetemet.
„Édesanyám” ez a szó sokszor eszembe jutott,
Anyai szívemből sok sóhaj kiszállott.
Szemeim könnyemtől ritkán szárazok,
Ha arra gondolok: vajon, hogy vagy ott?
Ott a távol létbe, ott az idegenbe,
Gondolsz-e reánk, szüleidre, testvéreidre.
Biztos neked is hiányzik ez a kis család,
Ahol voltál köztünk 19 éven át.
Boldog vagyok fiam, hogy ilyen nagy lettél,
Mindig is hű katona, szófogadó legyél.
Szeresd hazádat, éppen úgy, mint minket,
Hogy csak továbbra is jót hallhassunk felőled.
Anyai szívemből kívánok erőt, egészséget,
Büszkén viseld a katonai nevet.
Mert csak az az ember, ki katona lehet,
Azt szokták mondani, ezt el ne felejtse.
Szervusz drága fiam, ezerszer csókollak,
Ölelő karjaim csak gondolatban vannak.
Szememből örömkönny, szívemből szeretet,
Elküldök betűmmel minden jót teneked.

Kérem válaszodat, nem vagy-e tán beteg?
 Milyen ott az idő? Nincs hiányod neked?
 Írjál, lelkem, mindent, maradj szeretettel,
 A bánat, s a baj mindig kerüljön el.
 Csókolnak szüleid, a három testvéred,
 Kérjük a jó Istent, legyen ott teveled.
 Anyád

4. Lírai versek a legváltozatosabb tematikával lelhetőek fel, pl.: a négy évszokról, az anyáról, (*Tavasz, Otthon, Anyám, Ősz, A tél*). Ezek a versek szintén általánosak, közérdekű mondani-valót fogalmaznak meg, mint az otthon melege, a szülői gondoskodás, a családi összetartozás, az idő múlása.

A tél
 Zúg a fenyves, süvölt a szél,
 Beköszöntött a hideg tél.
 Pattog a tűz a kandallóba,
 De jó most a meleg házba.

Kinn vonyít a Bodri kutya,
 Behúzódik a szalmába.
 De az álmát felriasztja
 Valami zaj egy bokorba.

Egy nyulacska bújt el oda,
 Neki ott van az otthona.
 Az őzike is letévedett,
 A szénához ment, mert megéhezett.

A szobámból kipillantok,
 Fák ágai zúzmorások
 Ház körüli tájt, ha nézem,
 Oly szép minden körülöttem.

5. Ima (*Ima, Oh, áldott kéz, Kiáltás, Atyánk – karácsonyi ima*)

Ima
 Téged áldunk jó Istenünk,
 Legyen áldott a te neved.
 Ki mindenüt velünk vagy,
 Bajban, gondjainkban.
 Hozzád vágyunk Uram, találkozni veled,
 Lelkünk megújulva hallgassa igédet.
 Az árvát megvigasztalod,
 Az özvegyre is kiterjed a gondod.
 A szegényt felruházod,
 S mindenki szívébe a szeretetet osztod.

A munkánk gyümölcsét is termővé teszed,
 Oh, mily öröm együtt lenni veled,
 Mindenki lelkébe az erőt te adod,
 Mindenre, Istenünk, neked van gondod.
 S hálából mi gyermekeid mit is adhatnánk
 Leborulva elődbe köszönetet mondunk
 Legyen áldott a te neved:
 Neked, ki megtisztítod a mi lelkünket.
 Ámen

6. Életkép (*Aratás, A négy gyermekem felé száll gondolatom*)

Aratás

1. Piros pipacs a búzatáblán,
 A szép határt virítsa.
 Megérett a búzakalász,
 Készülnek az aratásra.
2. A kombájnok már aratnak,
 Az emberek szorgoskodnak.
 Boldogan énekelnek
 Hálát adva az Istennek.

7. Az elbeszélő költemény életrajzi történetet dolgoz fel:

Gyermekkorom története

1. Napok múltak, évek teltek,
 Megmaradtak az emlékek.
 Szívemben egy régi emlék,
 Mit unokámnak elmesélnék.
2. Mikor én még kicsi voltam,
 Anyám ölelt karjaiban.
 Hol engemet, hol testvéremet,
 Őrizgetve úgy szeretett.
3. Első szóra ő tanított,
 Minden jót csak nekünk adott.
 Ami szép volt, mind megvette,
 Ő tanított szeretetre.
4. Dolgoskezű édesapám
 Éjjel-nappal dolgozott ám.
 Eledelelünk legyen bőven,
 Kis családunk éljen békességben.
5. Este mikor lefeküdtünk,
 Édesanyám mesélt nekünk.
 Ha kialudt a gyertya fénye,
 Lámpát gyújtott meg helyébe.
6. Pislákoló lámpa mellett
 Mondtuk el az esti imát.

- Átölelve, megcsókolva,
Anyám kívánt jó éjszakát.
7. Kis családunk hét év után
Gyászruhába öltözött,
Amikor a testvérem közülünk
Örökre elköltözött.
8. A testvéremnek a halála,
Bánatot borított a kis szobánkra,
Este anyám a mesét már
nekem sírva mondta.
9. Az arcáról a mosoly eltűnt,
Megsebzett szívvel, karjával ölelt át,
Üres kis ágyra pillantva
Sírva kívánt jó éjszakát.

Ezt leírtam nagyjából versebe, de lehet énekbe is mert arra a dallamra el lehet énekelni:
Piros pettyes ruhácskába láttalak meg téged máskülönben ez volt az édesanyám nótája is, édes-
apám társaságba sokszor ezt húzatta a zenésszel.

Eszembe jut az az emlék, amikor én
megismertelek téged,
Váratlanul felbukkantál, kezét fogtál,
én pediglen szembenéztem veled
Csókot adtál az arcomra:
A szívemet valami átjárta,
Szembe néztünk mi egymással,
Talán ez volt szerelmünknek láncá.

Az az utca, a fő utca, mindörökre
emlék maradt nékem,
Nagyon sokszor arra jártál, hogy
még többször találkozzál vélem
A csobogó patak felett, a nagy hídon
sokszor találkoztunk,
Véletlenül mindkettőnknek
arra felé vezetett az utunk.

Aztán később utcátokba elhullatak
az akácfa virágok,
Hiába volt zord, hideg tél, évek
múltán egymásra találtunk.
Akkor megint szembenéztünk
megfogtad a remegő kezemet,
szívem súgta, hogy maradjak
végre mindig, örökké tevéled.

Körülöttünk gyorsan (el)forogtak az évek
Gyermekeink szeretettel körülvesznek
minden napon minket
Unokáinknak elmeséljük, hogy mi
történt egész életünkbe,
Arra kéri a jó Istent velük együtt
éljün (sok-sok) egészségbe.

8. Dal Ú. A. verseinek jó részét valamilyen népdal, vagy nóta dallamára írja. Ezeket az interjú során nekem a megfelelő dallamra énekelve-mondva olvasta fel. A dalt általában az erős líraiság, a kötött forma jellemzi, többüknek nem ad címet, hanem csak az adott dallamot jegyzi fel. Tárgyuk a boldog vagy viszonzatlan szerelem, árvaság, szövegükben sok az áthallás. A művészi eszközök majdhogynem hiányoznak, a használt jelzők konvencionálisak pl.: őszi szél, barna kislány, piros pántlika, beteg szív, szomorú szív. Érdekességgként jegyezném meg, hogy egy közismert szucsági román népdal – a *Când eram mai mic* – dallamára is ír verset.

Eresz alatt fecskefészek dallamára

Megsárgult a fán a levél,
Lefújta azt az őszi szél,
Betakarta az anyám sírját,
Megölelem a fejfáját.

2. Árva vagyok, árva lettem,
A világon senkim sincsen.
Letörölöm könnyeimet,
Búra hajtom le fejemet.

3. Eljön egyszer még a tavasz,
Fecskemadár meglátogatsz
Vajon akkor én hol leszek?
Virág nyílik a sírom felett.

Când eram mai mic dallamára

Titkon megyek hozzád
Ne lásson senki,
Bekiáltok csendbe,
Ajtód nyissad ki.
Kitárom a két karomat,
Szaladok feléd,
Halkan megkérdezem tőled,
Szeretsz úgy mint rég.

2. Rózsás kis kertedbe
Láttalak meg én.
Csillag volt az égen,
Ragyogott felém.
Száz csókomat reá adom
Halvány arcodra.
Azt súgom meg a füledbe,
Nem hagylak soha.

3. Aztán úgy elmentél,
 El se búcsúztál.
 A beteg szívembe
 Nagy sebet hagytál.
 Hol talállok egykor reád?
 Az Isten tudja,
 Útra kelek teéretted,
 A nagy világba.

A nagy utcán végigmenni nem lehet dallamára
 Utcátokba minden este eljárók,
 Ott vannak az ügyes barna kislányok.
 Mindegyik hajába piros pántlika,
 Kalapomban kivirít a bokréta.

Egy barna lányt választok majd magamnak,
 Az anyjától megkérem én páromnak.
 Barna kislány, sej, haj lesz az én babám,
 Piros babos szoknya lesz a derekán.

Mivel Ú. A. életvitele, életeseményei a néptánchoz is szorosan kapcsolódnak, szinte természetes, hogy csujogatások is előfordulnak versesfüzetében. Ezek között is gyakran találni olyat, melyben erős az áthallás, vagy akár a versek mintájára kiegészít, meghosszabbít néhányat. Így aztán a rövid, frappáns csujogatások inkább versszerűek lesznek.

*Irigyeim sokan vagytok,
 Mint a kutyák, úgy ugattok.*
 Annyit adok irigyemre,
 mint a ruhám kötőjére.
 De még arra többet adok,
 Ha leszakad, mást varratok.

Zsebkendőmnek négy sarkába
 A te neved van kivarrva.
 Mikor aztat lobogtatom,
 Hozzás száll a gondolatom.

Jó táncos a feleségem,
 Azért járunk Budapesten.

Munkássága alapján Ú. A.-t alkalmi szerzőnek tekinthetjük. Műveit a közösségnek szánja, amelyhez tartozónak érzi magát, s amelynek elismert tagja. Számos verse megrendelésre íródott, füzetekben is feljegyzi sokszor a kontextust, amely létrehozta az adott alkotást.

Munkamódszere nyomon követhető, ahogyan a papírfecnikről, újságszélekről, sokszor rántáskavarás közben született gondolat bekerül többszörösen is javítva a tiszta füzetbe. Legfőbb kritikái a szűk családból kerülnek ki: elsősorban a férje, Ú. S., néha ő maga talál hibát és ajánl

javítást egyes versekhez, de fontos egyik unokája véleménye is (Cs. L.), aki már elő is adta egy alkalommal a nagymama versét, az *Összegyült a család (Tatának 75. születésnapjára)* címűt.

Ú. A. közlésre nem gondolt, de az elismerésnek örül, és a gyűjtések során többször reményét fejezte ki, hogy versei nyomtatásban is megjelenhetnek.

Arra a kérdésemre, hogy tud-e más verselőről a faluban, igennel válaszolt, Rozsnyainé Király Iréne utalt. Az interjú során derült ki számomra is, hogy első unokatestvérek, tehetségük közös tőről fakadhat. Bár tartják a kapcsolatot, mindennapi dolgokról, családi eseményekről beszélgetnek, a verselés nem kerül szóba, nem olvassák fel egymásnak verseiket, nem kritikusi egymásnak. R. I. azonban beteg, mozgáskorlátozott, alkotásai teljesen más irányba mutatnak, magánlírát művelő autonóm szerző, aki gondjait, bánatát veti papírra. R. I. bemutatása azonban egy másik előadás tárgya lesz.

THE WORK OF A FOLK POET FROM SUCEAGU (SZUCSÁG)

Keywords: *folk poet, occasional author, community occasions*

In this study I present the work of a folk poet. Anna Újvári was born in 1942, she has lived in her native village in all her life. A part of her poems were written for diverse occasions of community life, such as weddings, funerals, baptisms, name-days and birthdays, pensioning, occasions relating to the events of the church life. Our informant and her family have a good prestige, she has a wide relational web. The work of Anna Újvári is not only a part of the Kalotaszeg folk poets' activity, but fits in the picture conceived of the Hungarian folk poetry, too.

ACTIVITATEA UNEI POETE NAIVE DIN SUCEAGU

Cuvinte-cheie: *autoare naivă, autoare de ocazie, momente importante ale vieții comunității*

În acest studiu este prezentată opera unei autoare naive. Anna Újvári s-a născut în 1942 și a trăit toată viața în satul natal. Opera ei conține poezii și texte care au fost grăite cu ocazii diferite, toate referindu-se la diferitele momente importante ale vieții comunității din care face parte, sau ale vieții personale: nunți, înmormântări, botezuri, aniversări, zile onomastice, pensionări, momente importante legate de biserică. Prezentând activitatea și viața autoarei Anna Újvári, dorim să facem cunoscută o autoare naivă din regiunea Calotei, care prin atitudinea sa aparține în totalitate a unei lumi diferite: lumea autorilor naivi din Transilvania.

KÉPJEGYZÉK/LIST OF ILLUSTRATIONS/LISTA ILUSTRĂȚIILOR

1. Újvári Anna versolvasás közben/Anna Újvári recită poezia sa/Anna Újvári reading a poem
2. Szucság látképe/Panorama satului Suceagu/The view of Suceagu
3. Újvári Anna és férje, Samu/Anna Újvári și soțul său, Samu/Anna Újvári and her husband, Samu
4. Tánc közben/Dansând/Dancing
5. Emléktárgyak a különböző fesztiválokról, találkozókról, kirándulásokról/Suvenire diferite aduse sau primite cu ocazia unor festivale, reuniri, excursii/Souvenirs from different festivals, meetings, excursions
6. Panni néni papírjai között keresgél/Anna Újvári caută printre hârtii/Anna Újvári searching about her papers
7. Kézirat/Manuscris/Manuscript

T. SZABÓ CSILLA

1

2

3

4

5

6

al dalaik, Gyermek,
 től A szent estén meg
 újság fakad. Jézus megrá
 u át 2
 dalaik 3
 újságai 4
 leor. 5
 Terméket szepesség és szövegek. 6
 mértékű csodálatosok vagyok. 7
 méltán legyőzi a fegyő foy. 8
 de újságos a szövegek. 9
 minden nap al dalaik 10
 ruhát minitől a szövegek 11
 utra 12
 reuk oruk 13
 Te attól 14
 meg mindent. 15
 Oh bi ilatuk 16
 Világosított ad az 17
 A megváltottaknak 18
 A megváltottaknak 19
 A megváltottaknak 20

1989. 14. az én versenyművemről

Amyám

- 1) Amyám régen meghalt
De emléke örökre él.
Rágondolok mindig
Ahogy a nap kél.
- 2) Nálunk a temető,
Egy domboldán fekszik.
Ott az amyám sírja is
Amelyekbe nyúgszik.
- 3) Ha virágott virágok ki a temetőbe,
Migdig ráborulok
Lokozva a sír keresztjére.
Az én hulló könnyem
Virágát táplálja,
Amit rá ültettem amyám sírhalmára.
- 5) Minden délután, készen
Ott el mondom neki
Híába tudom, hogy nem tud rá felelni.
- 6) Mégis úgy gondolom
Minden egy árvá gyermek
Hogy az amyám sírja mindent felel:
"És még a földbe se nyúgszik meg".

artri